

משנכנס אדר מרבין בשמחה

יעקב אהרן לנדוי

"המודיע" ז' באדר א' תשנ"ז

משנכנס חודש אדר פושטת אורת השמחה ברחוב היהודי. לב איש יהודי מתרונן משמחה בהגיע חודש השמחה - חודש אדר, עליו נאמר במגילת אסתר: "החודש אשר נהפך לנו מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב". אף כי ימי הפורים וקיום מצוות היום הוקבעו לימי י"ד וט"ו בחודש, הרי החל מראש חודש מרבים בשמחה, וככל שמתקרב חג הפורים והימים שלפניו מתרבת השמחה בכל פינות ומחנות, זקנים וגם צעירים ישמחו ויעלצו, ורישומם של ימי הפורים כה תקיף עד שאף הימים שאחריו מבושמים בשמחה. גם בהלכה מצאנו ביטוי לכך (תרפ"ח ס"ז) "המפרש בים והיוצא בשיירה ואינו מוצא מגילה להוליך עמו יכול לקרות המגילה מ"א אדר, ו"א שקורא אפילו מתחילת החודש" (בלא ברכה), ומקורו מירושלמי מגילה [א,ב] "תנא בשם רבי נתן כל החודש כשר לקריאת המגילה מאי טעמא והחודש וגו' ובלבד עד ט"ו בו", אם כי ה"בית יוסף" [תרפ"ח] מכריע שלא לסמוך על הירושלמי בזה אלא בשעת הדחק.

כמו כן היו שלא אמרו תחנון מר"ח אדר, כמובא ב"שלחן הטהור" (קל"א כ"ח) "יש מנהג שאין נופלים מתחילת אדר עד אחר פורים שכשר למגילה", וכך אף נמסר על בעל ה"עטרת צבי" מזידיטשוב שלא אמר תחנון מר"ח אדר.

אם כך במקהלות ישראל הרי על אחת כמה וכמה באהלי צדיקים ובהיכלי הישיבות, ובקהילות מפורסמות היו מלפנים מכתירים בר"ח אדר רב דפורים, כמו כן נהגו בבתי ישראל לתלות בכותלי הבתים ובבתי הכנסיות כרזת "משנכנס אדר מרבים בשמחה", עם ציורים ואיורים שונים ביחוד צורות דגים, אם כדי להזכיר את חובת השמחה, ואם כדי להזכיר מזל החודש שהוא מזל ברכה, ויש שנתנו טעם לפי שבכל בית יש מקום משוייר אמה בלא סיד זכר לחורבן, לכך התקינו בחודש אדר שזמן שמחה היא להסתייר אותו מקום שלא יראנו [ילקוט אברהם, תרפ"ו].

מנהג זה הוזכר כבר לפני יותר משלוש מאות שנה ע"י בעל ה"טורי זהב" בפירושו לשו"ע [יו"ר קמ"א סק"ג] המתייחס לנידון, שכן אסור לצייר צורת המזלות שנאמר לא תעשון וגו' כדמות שמשי, לדבריו: "באם יש איסור בכל צורות המזלות יהיה אסור לעשות צורות דגים שהוא מזל אדר", ויש שיישבו זאת מכיוון שהצורה אינה בולטת, או שהציור הוא רק כעין דג ולא דג ממש, או שצורת המזל הוא בשני דגים זה למעלה מזה, וכל שאינו כך אינו כצורת המזלות.

חיובי השמחה

שנינו במשנה [תענית פ"ד] משנכנס אב ממעטין בשמחה, והגמרא אומרת [כט א] אמר רבי יהודה בשם רב כשם משנכנס אב ממעטים בשמחה כך משנכנס אדר מרבים בשמחה, לכך ישראל שיש לו דין וקובלנא עם עכו"ם ישתדל כמיטב יכולתו לדון עמו בחודש אדר דבריא מזליה ומובא במגן אברהם [תרפ"ו ה]

הרמב"ם והמחבר בשו"ע לא הזכירו כלל הלכה זו, ה"חתם סופר" נשאל על כך, והשיב [או"ח קס"ט] שרב לשיטתו הסובר שכל חודש אב אסור ברחיצה ונוהג בו אבילות, משום דדרשינן כמ"ד "והשבתי חדשה" כל החודש נוהג אבילות, א"כ הכי נמי לענין אדר דרשינן "והחודש" אשר נהפך מיגון לשמחה - להיות שמחה נוהג משנכנס אדר, ואולי אסור בהספד ותענית, ולכל הפחות מצוה לשמוח, אמנם אנן קיי"ל שרק בשבת שחל ט' באב בתוכה נוהג אבילות, דדרשינן "והשבתי שבתה" ולא חדשה, א"כ ה"ה באדר אנו לא דורשים "והחודש" אשר נהפך, ואם כן אין לנו להוסיף שמחה אפילו בשבוע שחל פורים, ומה שכתבו במשנה משנכנס אב ממעטין בשמחה, זה לענין שאין בונים בית חתנות ואבורנקי של מלכים, וזה לא שייך באדר מרבין - שבונים ונוטעין, פשיטא והרי כל השנה כך, ורק ביום הפורים החידוש הוא שאפילו במקום שנהגו איסור מלאכה, אעפ"כ בונים בנין של שמחה, ולכן השמיטו הא משנכנס אדר מרבין בשמחה.

רבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש מביא בספרו "נמוקי או"ח" את דברי החת"ס, ולדעתו דבריו תמוהין, אלא משנכנס אב ממעטין בשמחה, מפורש הגמרא ובפוסקים באיזה דבר ממעטין כגון משא ומתן ובנין של שמחה. אבל משנכנס אדר מרבין

בשמחה לא מפרש כמה מרבין ונקטינן רק בדרך אגב, כשם שנכנס אב וגוי והיה צריך לפרש במה מרבין בשמחה, דזהו כוונת חז"ל משנכנס אב ממעטין בשמחה ומפרש במה ממעטין כדי שלא נסבור ח"ו שצריך להיות בעצבות ומ"ש ר"ל והרי לא זו הדרך, והשמחה הוא חיוב מה"ת, לכך נקט רק באיזה דברים ממעטין בשמחה, כדי למעט שבשאר דברים יתחזק בשמחה ובטחון בלבבו הנאמן לה' ומצפה לישועת הגאולה, אבל משנכנס אדר מרבין בשמחה נקט סתם, כי מידה טובה מרובה, ובאיזה דבר שנוכל אז להרבות בשמחה מצוה איפוא וכל אחד ישער בלבבו ונפשו. ולא נקט פרטי הדברים לשמחה שלא יהיה ממעט באיזה דברים, ושיהיה משמע רק באלו הדברים ירבה אז בשמחה, ובאמת מצוה בכל מה דאפשר להרבות בלבו ובעניניו בשמחה של מצוה ולקיים דברי חכמים.

ר' חיים איש קראו בספרו "עץ חיים" [כד] מנמק מטעם שאין זה דין חיוב אלא שהוא רשות, וחז"ל חידשו לנו בזה שמותר להרבות בשמחה אפילו שהיא אינה של מצוה, ומטעם זו השמיטוהו הפוסקים מאחר ולא דין חיוב הוא אלא רשות, אם כי הוא מעיר גם על כך שהרי דומיא דחודש אב קאמר, ומשמע שזה מצד הדין ולא רשות גרידא, ובהמשך הוא מציין שאם מזדמן לו בחודש אדר שהוא עוסק בלאו הכי בשמחות, אזי הוא צריך להרבות קצת יותר מהרגילות, והשיעור הוא עד שיהא ניכר קצת לאנשים ריבוי השמחה.

תשובה מאהבה ושמחה

צדיקי אמת ראו את חודש אדר כזמן תשובה מאהבה וכהקדמה לחודש ניסן שנקרא ראש השנה במשנה, וכך מובאים הדברים ב"שם משמואל" בשם אביו "אדר קודם ניסן הוא כעין אלול קודם תשרי" וכן איתא גם ב"שפת אמת" כיוצא בזה מצינו שקישרו את סמיכות חודש אדר לתקופה שלפניו היא תקופת השובבי"ם, וכה הם דברי רבי לוי יצחק מברדיטשוב [קדושת לוי פורים] בביאור מאחז"ל משנכנס אדר מרבים בשמחה "כי עיקר השמחה לאדם בהעלותו ניצוצות הקודש לשרשם ומקורם. ועיי שמעלה אותם הם נעשים אליו כמו לבוש, ובה מתרבת אצלו השמחה, וקודם אדר הוא שובבי"ם שהוא עת העלאת הניצוצות לקדושה, ומשהגיע אדר אחר שהעלה אותם בשובבי"ם נעשים לו עתה מלבוש, ובגלל כן נקרא שמו אדר ל' לבוש, וזהו מאחז"ל משנכנס אדר כשהגיע אצלו הלבוש מניצוצות הקדושה שהעלה בשובבי"ם מרבין בשמחה כי בא השמחה שהעלה אותם.

ב"איבא דאברהם" מביא, ש"שובבי"ם ר"ת וישמו מיודכי ב'ן י'איר ב'ן ש'מע, שמרמז בזה שלפי ערך מכוחות בעבודת השי"ת שעמל בימי השובבי"ם, כן הכין לעצמו את המוחין לימי הפורים.

ראוי לציין מהמובא בשם רבי שלום מבעלזא עה"פ [מקץ] "לולי התמהמנו כי עתה שבנו זה פעמיים", שאם לא הגענו לשוב בתשובה בחודש אלול כדבעי אפשר לתקנה ולהשלימה בחודש אדר, כי לול"א אותיות אלול, ואם התמהמנו מלשוב בתשובה שלימה כראוי בחודש אלול, כי עתה שבנו, יכולים אנו לשוב בחודש ז"ה פעמיים, זה בגימטריא י"ב בחודש השנים עשר הוא חודש אדר, שזה פעמיים - הבא פעמיים בשנה מעוברת.

שני חדשי אדר

בשנה מעוברת שיש ב' אדרים, פורים נקבע באדר הסמוך לניסן כדי לסמוך גאולה לגאולה, גאולת מרדכי לגאולת משה, ושמא תאמר נעביד בתרווייהו ת"ל כי שנה ושנה מה כי שנה ושנה טעם אחת, אף בעיבור פעם אחת, באדר הסמוך לניסן כי סמיכת גאולה לגאולה עדיף (לבוש תרצ"ז).

חודש אדר יש שכתבו כי מזלו מזל דגים, שזה מרמז על שני אדרים, שכן מזלות כל החדשים בלשון יחיד עקרב, גדי, דלי טלה וכו', שאין לאדר שני מזל אלא זה של אדר ראשון, אך לדעת בעל ה"לבוש" (תרפ"ה) אדר ראשון בשנת העיבור אין מזלו מזל דגים עד אדר השני, שאין אדר הראשון אלא תשלומים לחודשים שעברו להשלים חדשי הלבנה לחדשי החמה, וא"כ באדר הראשון עדיין מזל דלי הוא.

בנדרים נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה איזה אדר נקרא סתם, בנוגע לגבי שטרות ונדרים, ובין האחרונים ישנו דיון נרחב איזה מהן אדר עיקר, לענין מי שנוולד באדר ונעשה בר מצוה בשנה מעוברת, וכן בנוגע לתענית יארציט ותענית ז' אדר יום הסתלקות משה רבינו.

בין אדר ראשון לשני

במסכת מגילה [פ"א מ"ד] שנינו "אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים", ותו"ט בשם הר"ן אף מוסיף "ומשלוח מנות", ובירושלמי [מגילה פ"א ה"א] "ללמדך שהמצוות נוהגות באדר שני".

יש בין הפוסקים שלמדו משמעות המשנה דלענין שאר דברים הכל שייך באדר ראשון, וכן מרבים בשמחה גם באדר ראשון, וכן נראה מתשובות ה"חתם סופר" [או"ח קס"ג, ר"ח] לדבריו: "אפילו חנוכה ופורים שהוא מדרבנן היינו איכות וכמות הזכרון ההוא, כגון קריאת המגילה ומשלוח מנות והדלקת נ"ח הכל בדרבנן, ולכה"פ לאסרו בהספד ותענית, אבל לעשות שום זכר לנס הוא מדאורייתא: ובה מתיישב מ"ט לאסור בהספד ותענית ב"ד ובט"ו שבאדר"א, ממ"נ אם אין עושין אותו פורים ממש מה ענין לאסרו בהספד ותענית, אלא לפי הנחה שהנחנו שעכ"פ מדאורייתא מחוייבים לעשותם זכר, עכ"פ לאסרו בהספד ותענית, א"כ מחוייבים מיד באדר"א משום אין מעבירין

על המצוות, אך מה שהוספנו אנחנו מגילה ושמחה ומשלוח מנות אנחנו קובעים ביום המובחר בשני למיסמך גאולה לגאולה." אף רבי מנחם מנדל שניאורסון מליובאוויטש סבור דמרבין בשמחה כבר מאדר ראשון, לדבריו: "מגילה נקראת רק עד ט"ו, אבל מרבים בשמחה נוגע לכל ימי החודש, וא"כ הרי בכל יום ויום מימי חודש אדר צריך להרבות בשמחה, שמחה יתירה על השמחה שבימים הקודמים, ובנוגע לשנה מעוברת מרבים בשמחה כבר באדר ראשון שיומי נס והצלה הם, אף שבפועל הוי ימי נסים לישראל באדר שני, וזה כוונת רש"י בהוסיפו פורים ופסח, דהגדר משכנס אדר אינו רק מחמת שמחח פורים, אלא מפני שהחודש הוא חודש זכאי, שהביא ימי נסים לישראל, ולכך תיכף משכנס אדר מרבים בשמחה". לעומתם חולק רבי יעקב עמדין בספרו "שאלת יעבץ" (ח"ב פ"ח) המוכיח מדברי רש"י על משכנס אדר. ימי נסים הם לישראל פורים ופסח, ראי משום פורים בלבד אם-כן יאמר גם ניסן וכסלו, אלא על-כרחך משום שהתחילו ימי נסים רצופים ותכופים זה לזה, ויש לומר עוד שרצה לרמז גם-כן שבשנה מעוברת אין שמחה נוהגת אלא באדר שני. כך סבור גם רבי אליעזר דן פעלקלש בספרו "תשובה מאהבה" (ח"ב שא), המעיר לדברי רש"י פורים ופסח, פסח מאן זכר שמיא, והוה ליה למימר נס מרדכי ואסתר וכו' אלא כוונת רש"י משכנס אדר היינו אדר השני ימי נסים היו לישראל פורים ופסח, ומסמך גאולה לגאולה ואז הוא זמן שמחה.

פורים קטן

על יסוד דברי הגמרא שאין בין אדר ראשון לשני אלא קריאת המגילה וכו', נפסק להלכה [שו"ע תרצ"ז] ש"ד וט"ו באדר ראשון אסור בהספד ותענית, וא"א תחנון, ואם אמר על הנסים אינו חוזר דהוי מעין המאורע, משנה ברורה. יש אומרים שחייב להרבות במשתה ושמחה ב"ד שבאדר ראשון ואין נוהגים כן, מ"מ ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים וטוב לב משתה תמיד [רמ"א תרצ"ז] ה"כתב סופר" תובע מהחמירים להרבות בסעודה אף לקיים משלוח מנות, לדבריו: "משלוח מנות שייך לסעודה כרעים האהובים בעת שמחתם, יושבים ואוכלים ומשלחים זה לזה מתוך הסעודה, ולפ"ז מי שמחמיר להרבות בשמחה יתנהג ג"כ לשלוח מנות, ולא יאחו בחבל בבי ראשין, להתענג נפשו ולא יתנהג אחרים, ומי שלבו רע להנות אחרים לא ירבה במשתה לעצמו ג"כ. באהלי צדיקים היו עורכים סעודה ושרים שושנת יעקב, ומקובל בשם צדיקים שבפורים קטן יש ג"כ מעלת וקדושת היום של פורים, [נטעי גבריאל בשם "שפע חיים" מצאנז]. ומובא בספר "אבן ישראל" [גראסווארדין תרפ"ח] "ושמעתי כי אצל רבי מרדכי מנדבורנא באו אצלו אנשים ב"ד אדר ראשון וראו שם הרבה נרות דולקים והיה להם זאת חידוש בזה, ואמר להם מה חידוש אצלכם על הנרות מפני שהיום פורים קטן, היום יום גדול שהארה גדולה יש בעולמות העליונים". ונסיים מהמובא בספר "אמרי יוסף" מספינקא בשם רבי חיים מצאנז, שסיפר בפורים קטן מעשה מרבי משה לייב מסאסוב, שבעיה"כ אחר הסעודה הלך לשוק לחפש אולי יזמין לו השי"ת איזה מצוה לעשות גמילות חסד, ופגע בעני אחד, ושאל אותו אם רוצה לשתות י"ש, אמר העני הן, והלך עמו לבית הסמוך וצוה ליתן כוס י"ש, ואחר ששתה אמר לו אם רצונך לשתות י"ש יותר טוב וחרף, בוא עמי אל מקום פלוני ששם בנמצא י"ש חזק וחרף ביותר, ונתן לו כוס י"ש מן המובחר, ואחר ששתה שאל העני מדוע לא הלכת עמי תיכף בפעם הראשונה למקום הזה, והשיב לו רבי משה לייב, רציית לעשות לך נחת רוח שתסעוד לבך טרם בואך הנה. וסיים בעל "דברי חיים": "הגם שנודע מספה"ק שהימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, ובכל שנה ושנה נתעורר הנס, ובוודאי יעשה לנו השי"ת נסים בפורים הבעל"ט, אמנם כדי להפיס דעתינו נתן לנו השי"ת כעת פורים קטן שגם היום נתעורר הנס".